PROBLEMA UNOR VECHI TERITORII ROMÂNEŞTI LA CONFERINŢELE DE PACE DE LA PARIS[1]

VASILE DIACON

Das Problem einiger alten rumänischen Gebieten bei den Pariser Friedenskonferenzen

(*Zusammenfassung*)*

Der Artikel *Das Problem einiger alten rumänischen Gebieten bei den Pariser Friedenskonferenzen* stellt ein Problem der äusseren Politik und Diplomatie wieder zur Debatte, ein Problem, das heutzutage in einer Zeit der Intensivierung der „political correctness" noch aktuell ist. Die Darstellung der Situation des ehemaligen Marmarosch (1919–1920, 1946–1947) und des Banats (1918–1919) wird aufgrund einer riesigen Bibliographie gemacht. Der Verfasser nimmt in seiner veritablen Fallstudie Rücksicht auf verschiedene Perspektiven: die geschichtliche und die linguistische Perspektive, die „geographische Konfiguration" des Gebietes, die ethnische Struktur beider Teilräume der alten rumänischen Welt, die „ökonomischen Interessen"der Hauptbevölkerung, sowie ihre „kategorische Wünsche", die aufgrund des Selbstbestimmungsrechts der Völker ausgedrückt wurden.

„Die territoriellen Verluste Rumäniens – behauptet der Verfasser am Ende des Beitrags – sind einigen komplexen, von der internationalen Konjunktur und der Innenpolitik generierten Faktoren oder der unsachgemässen Unterstützung der historischen Realitäten" zuzuschreiben. Heute könnte man all diesen auch „den Verrat der nationalen Interessen" hinzufügen.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: das ehemalige Marmarosch, das Banat, Selbstbestimmung, Aussenpolitik, Diplomatie, Politik der Grossmächte.

---

[1] Studiul reprezintă dezvolarea unui material, *Diplomaţia românească şi epopeea Maramureşului istoric*, publicat în volumul Stela Cheptea, Horia Dumitrescu (coordonatori), *In memoriam Gheorghe Buzatu (1939–2013)*, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2014, p. 366–380.

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXIV**, *2* (49), p. – , Rădăuţi – Bucureşti, 2017

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

După Primul Război Mondial, în urma tratativelor duse cu ocazia Conferinţei de Pace de la Paris (18 ianuarie 1919 – 21 ianuarie 1920), au fost încheiate mai multe tratate la care România a fost semnatară şi prin care aceasta a redobândit o parte a teritoriilor sale, desăvârşindu-şi unitatea. Astfel, prin articolul 59 al Tratatului de la Saint-Germain, semnat la 10 septembrie 1919, „Austria renunţă, în ceea ce o priveşte, în favoarea României, la toate drepturile şi titlurile asupra părţii fostului ducat al Bucovinei cuprinse dincoace de fruntariile României, astfel precum vor fi fixate ulterior de principalele puteri aliate şi asociate”[2], iar prin articolul 1 al Tratatului de la Paris, din 28 octombrie 1920, Puterile Aliate „recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la vărsare până în punctul în care este întretăiat de vechea graniţă dintre Bucovina şi Basarabia şi această veche graniţă”[3]. În ceea ce priveşte frontiera cu Bulgaria, prin Tratatul de la Neuilly, semnat la 27 noiembrie 1919, aceasta era menţinută conform celei existente în 1916.

Se ştie că, odată cu stabilirea frontierei dintre România şi Bulgaria, un număr mare de români situaţi în sudul Dunării, care nu a fost un hotar între aceştia, a rămas fără legături directe cu neamul din care se trăgea, fapt consemnat de învăţaţii vremii. Astfel, A. F. Marsiglli, care a călătorit în anul 1696 pe Dunăre până la Rusciuc, afirma în *Danubius pannonico-mysicus*, că Românii locuiesc ambele maluri ale Dunării, începând cu intrarea între colinele muntelui Haemus şi Carpaţi, iar D. Philippide, în *Geografia României* (1815), enumera, alături de aromânii din Balcani, pe românii ce sunt împrăştiaţi la sud de Dunăre, în Bulgaria, Serbia, în Macedonia, şi care „se numesc pe sine până azi români, în limba lor românească”[4].

În anul 1822, E. Klein estima un număr de 200 000 de români care trăiau în Bulgaria, iar G. Căliman, care a făcut o călătorie în anul 1864 până la Belgrad, nota: „Lucru demn de însemnat că majoritatea din satele de lângă Dunăre şi înăuntrul continentului (peninsulei), sunt de români... De la Belgrad până la Negotin în Serbia şi apoi în Turcia (= Vidin), toate satele sunt de puri români până la Vidin, de unde încep oardele tătare”[5].

Nicolae Bălcescu, în *Scrisori către Ion Ghica*, relata faptul că, străbătând nordul Bulgariei, în timpul pribegiei din anul 1849, a întâlnit numai sate româneşti[6]

[2] Apud N. Daşcovici, *Interesele şi drepturile României în texte de drept internaţional public*, Iaşi, 1936, p. 22.

[3] Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918*, Departamentul Informaţiilor Publice, Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate, [f. l., f. a.], p. 595.

[4] Apud N. A. Constantinescu, *Chestiunea timoceană*, Bucureşti, Editura Bucovina „I. E. Torouţiu”, 1941, p. 22.

[5] *Ibidem*, p. 23.

[6] Referitor la această problemă, a se vedea Emanoil Bucuţa, *Românii dintre Vidin şi Timoc*, Bucureşti, Tipografia Cartea Românească, 1923; Florea Florescu, *Românii din Bulgaria*, în „Buletinul Societăţii Regale de Geografie”, Bucureşti, anul LXI, 1942, p. 125–143; N. A. Constantinescu, *Vechimea românilor timoceni*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice, 1943; Monica Budiş,

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Românii din sudul Dunării aveau să fie iremediabil pierduţi pentru România, odată cu semnarea Tratatul de la Neuilly.

Frontiera cu Ungaria a fost stabilită prin Tratatul de la Trianon, din 4 iunie 1920, care a fost numit de către maghiari dictat.

Dacă, în ce priveşte teritoriile româneşti şi hotarele menţionate în tratatele amintite mai sus, situaţia a fost benefică pentru România, nu acelaşi lucru se poate spune despre Banat şi Maramureş.

Prin Tratatul de pace de la Saint Germain en Laye, din 10 septembrie 1919, Banatul, cuprinzând aşa-zisul Banat Sârbesc, care înglobează Valea Timocului (Craina Timocului)[7] şi o parte din Voivodina, şi regiunea din stânga Dunării, Banatul Timişean, cu o suprafaţă totală de 28 526 km^2, a fost împărţit în trei: 9 276 km^2 au fost cedaţi Regatului Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor, 284 km^2 au fost atribuiţi Ungariei, iar restul de 18 966 km² a rămas României, cu toate că reprezentanţii Antantei au asigurat România, înainte de a intra în război, că va primi Banatul în întregul său. Nu s-a ţinut cont nici de faptul că delegaţii satelor şi oraşelor bănăţene la Alba Iulia şi-au exprimat voinţa de a se uni cu Ţara Mamă[8]. Ba, mai mult, a existat chiar ideea vehiculată în Conferinţa de Pace ca întreg Banatul să fie cedat sârbilor.

Timişoara a cunoscut în anii războiului mari frământări politice[9], care au culminat cu manifestaţia din 2 decembrie 1917, când peste 4 000 de oameni au ieşit în stradă şi au cerut încheierea unei păci drepte, fără anexiuni şi recunoaşterea

Comunitatea românească de pe Valea Timocului bulgăresc, Bucureşti, Editura Militară, 2001; Emil Ţîrcomnicu, *Românii din nordul Bulgariei – considerente istorice, sociologice şi etnografice*, în „Philologica Jassyensia", Iaşi, anul VI, nr. 2 (12), 2010, p. 255–265.

[7] Timocul cuprinde şi o zonă distinctă, cu localităţi din regiunea Vidin, din Bulgaria, care, la recensământul bulgăresc din 1924, număra 42 184 de români. În 2006, în cele 36 de sate din regiune, mai trăiau circa 23 000 vorbitori de limba română. Vezi Anca Aldea, *35 de sate de români de „mâna a doua"*, în „Jurnalul naţional", numărul din 2 noiembrie 2006. Referitor la această problematică, a se vedea şi D. Drăghicesco, *Les Roumains de Serbie*, Paris, 1919; Tih. R. Georgevič, *La vérité sur les Roumains de Serbie*, Paris 1919; G. Gravier, *Les frontières historiques de Serbia*, Paris, 1913; N. A. Constantinescu, *Chestiunea timoceană*, Bucureşti, Bucovina „I. E. Torouţiu", 1941; Societatea Română de Statistică, *Românii din Timoc*, culegere de izvoare îngrijită de C. Constante şi A. Golopenţia, Bucureşti, Tipografia Bucovina „I. E. Torouţiu", vol. I, 1943, şi Imprimeria Institutului Statistic, vol. II–III, 1944; Alexandre Davier, *Emmanuel de Martonne şi România Mare*, în „Magazin istoric", Bucureşti, anul XXXVI, nr. 8 (413), august 2001, p. 19; Gligor Popi, *Românii din Banatul Sârbesc*, în „Magazin istoric", anul XXXVII, nr. 8 (437), august 2003, p. 5–8.

[8] Unicul articol al Legii pentru ratificarea unirii Transilvaniei cu România, adoptată la 29 decembrie 1918 şi publicată la 31 decembrie 1918, precizează: „Se ratifică, investindu-se cu putere de lege Decretul-lege cu nr. 3631, din 11 decembrie 1918, publicat în „Monitorul oficial", nr. 212, din 13 decembrie 1918, privitor la unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei, Sătmarului şi Maramureşului cu Vechiul Regat al României". Vezi Ioan Scurtu (coordonator), Theodora Stănescu-Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, *România între anii 1918–1940. Documente şi materiale*, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti, 2001.

[9] Pentru întreaga problematică, vezi I. Munteanu, *Situaţia Banatului la sfârşitul Primului Război Mondial*, în „Apulum", Alba Iulia, vol. XXXV, 1998, p. 565 seq; I. Munteanu, Rodica Munteanu, *Timişoara. Monografie*, Timişoara, Editura Mirton, 2002, p. 94 seq.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

dreptului naţiunilor la autodeterminare, iar la 31 octombrie are loc o mare demonstraţie de stradă. În aceeaşi zi, în sala Casinei Militare, ofiţerii din garnizoană şi fruntaşii politici locali s-au întrunit pentru a decide în legătură cu situaţia politică a Banatului. Cu o zi înainte, Otto Roth, membru în conducerea PSD din Ungaria, şi locotenent-colonelul Albert Bartha au participat la întrunirea liderilor politici maghiari, la Budapesta. Întorşi în Timişoara, au avut convorbiri în seara de 30 octombrie cu fruntaşii maghiarilor timişoreni şi decid ca la adunarea populară organizată de social-democraţii locali pentru 31 octombrie să proclame Republica Autonomă Bănăţeană[10], în cadrul Ungariei şi să înfiinţeze Sfatul Poporului din Banat, subordonat direct guvernului din Budapesta, ceea ce s-a şi întâmplat, Otto Roth declarând că rămâne ataşat noului guvern maghiar condus de contele Mihály Károly. Tot el a comunicat apoi această decizie celor prezenţi la consfătuirea din Casina Militară. Răspunsul fruntaşilor români a fost ferm şi prompt. Aurel Cosma declară imediat: „Noi, românii, nu putem primi propunerea domnului dr. Otto Roth. Aspiraţiile neamului nostru ne îndeamnă să urmăm altă cale. Vom constitui Consiliul nostru Naţional”[11].

Ca urmare, ofiţerii români întemeiază Consiliul Militar Naţional Român, avându-l ca preşedinte pe avocatul Aurel Cosma. Seara, are loc o întrunire publică românească în Piaţa Libertăţii[12], unde miile de oameni prezenţi ovaţionează cuvintele rostite de Aurel Cosma: „De astăzi înainte s-au rupt pentru totdeauna lanţurile robiei naţiunii române”[13].

Consiliul Militar Naţional Român se impune încă din primele zile ca o importantă forţă politică şi acţionează cu fermitate împotriva acelor grupuri politice locale care încercau să împiedice realizarea voinţei de unitate naţională a populaţiei româneşti. La şedinţele Consiliului Poporului, din 2 şi 3 noiembrie, Aurel Cosma a declarat răspicat că Unirea cu Ţara nu mai poate întârzia.

La mijlocul lunii noiembrie, situaţia din Banat se complică. În baza art. I din Convenţia Militară, semnată la Belgrad în 13 noiembrie 1918, armata maghiară trebuia retrasă la nord de râul Mureş, până la confluenţa cu Tisa. Regiunea evacuată de trupele maghiare trebuia ocupată de unităţile aliate, dar, pe acest temei, unităţile militare sârbe intră în Banat şi ocupă, la 14 noiembrie 1918, Timişoara.

Deşi comandantul trupelor de ocupaţie promite locuitorilor că le va asigura un tratament nediscriminatoriu, autorităţile militare sârbe au luat măsuri pentru a limita sau chiar a bloca deplasarea delegaţilor Banatului la Adunarea Naţională din 1 Decembrie 1918. Ziarul „Românul” din Arad consemna în acele zile: „Bănăţenii, aceşti inimoşi fii ai neamului românesc, au fost împiedicaţi în manifestarea demnă

10 Populaţia Republicii Bănăţene era de 1 582 133 de locuitori, dintre care 592 049 români, 387 545 germani, 284 329 sârbi, 242 152 unguri şi 76 058 minorităţi (slovaci, croaţi-caraşoveni, ruşi, evrei).

11 Apud I. Munteanu, Rodica Munteanu, *op. cit.*, p. 94.

12 „Nădejdea”, Timişoara, anul IX, nr. 683, din 26 septembrie 1927, p. 7.

13 „Unirea română”, Timişoara, anul II, nr. 385, din 26 septembrie 1932, p. 4.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

a sentimentelor româneşti [...] şi delegaţii care au venit au avut să lupte cu cele mai mari greutăţi”[14]. Ziarul amintit făcea precizarea limpede în 30 noiembrie 1918: „Primim veşti întristătoare din toate părţile Banatului. Autorităţile militare ne creează dificultăţi, nu ne permit ca să ne validăm politiceşte chiar în clipa hotărâtoare, când naţiunea română este decisă să facă la Alba Iulia pasul istoric de a anunţa dezrobirea naţională”[15].

La 2 decembrie 1918, au intrat în Timişoara trupele coloniale franceze pentru a evita posibilele confruntări dintre cetăţenii oraşului şi trupele sârbeşti de ocupaţie.

Încurajaţi de reprezentanţii Franţei, sârbii au declarat, la 20 februarie 1919, întregul Banat ca parte integrantă a Regatului Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor, Consiliul Poporului (Sfatul) a fost dizolvat şi autorităţile sârbe au preluat întreaga conducere asupra Banatului. Era o încercare a guvernului de la Belgrad de a pune Conferinţa de Pace în „faţa faptului împlinit” şi de a decide încorporarea Banatului istoric Regatului Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor. O notă diplomatică franceză din noiembrie 1918 precizează: „În Banat, sârbii creează faptul împlinit, ocupând teritoriile revendicate de români în virtutea acordurilor internaţionale. Evident, problema cere un arbitraj”[16]. La sfârşitul lunii februarie 1919, sosesc în Timişoara subunităţi din Divizia 17 Franceză, care vor rămâne în oraş până în 8 mai 1919.

Totuşi, la 13 iunie 1919, se încheie un acord privind împărţirea Banatului, iar la 18 iulie 1919 a sosit în Timişoara o delegaţie a Consiliului Dirigent, condusă de Valeriu Branişte, pentru a stabili cu comandamentul francez şi cu cel sârbesc detaliile retragerii trupelor respective la vest de linia convenţională de graniţă stabilită de împuterniciţii Conferinţei de Pace. Unităţile militare sârbe părăsesc Timişoara de abia în 27 iulie 1919, după ce recurg la rechiziţionarea unor importante bunuri materiale, pentru a le transporta pe teritoriul Serbiei. Au ridicat tot mobilierul de la Prefectură, de la Primărie şi de alte instituţii publice din oraş. Au luat sumele de bani existente în casieriile unor întreprinderi şi instituţii, au confiscat bunuri de la persoane private şi unităţi economice. O parte din mobilierul şi bunurile materiale încărcate pe şlepurile aflate pe canalul Bega au fost recuperate ulterior de autorităţile române. George Dobrin, instalat ca prefect al judeţului Caraş-Severin, a ordonat ca, prin ecluza de la Topolovăţul Mare, apa din Canalul Bega să fie deversată în Timiş, astfel că şlepurile încărcate s-au împotmolit la Timişoara[17]. În 28 iulie 1919, avocatul Aurel Cosma, numit prefect al judeţului Timiş-Torontal de către Consiliul Dirigent, însoţit de generalul francez De Tournadre, s-a prezentat la Primărie şi apoi la Prefectură, decretând preluarea puterii şi instalarea administraţiei româneşti.

[14] „Românul”, Arad, anul VII, nr. 20, din 3 decembrie 1918, p. 1.
[15] *Ibidem*, nr. 18, din 17/30 noiembrie 1918, p. 4.
[16] *Ibidem*, p. 97.
[17] *Ibidem*, p. 99.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

La 1 august 1919, soseşte în Timişoara prima unitate de jandarmi români, iar la 3 august îşi fac intrarea solemnă în oraş unităţile Armatei Române.

În 10 august 1919, este organizată la Timişoara o mare adunare populară, la care participă peste 40 000 de oameni din toate colţurile Banatului pentru a revendica menţinerea integrităţii Banatului istoric şi încadrarea în Regatul României. Rezoluţia adoptată la adunare reafirmă voinţa „de iure, pe vecie, a întregului Banat cu Statul Român, sub sceptrul Dinastiei române”[18], revendică respectarea Tratatului din 4 august 1916 încheiat de România cu Antanta şi menţinerea Banatului istoric în graniţele sale naturale: Dunăre, Tisa, Mureş, ca parte a României Mari.

În aceeaşi zi de 10 august 1919, germanii bănăţeni se întrunesc la Timişoara într-un congres şi adoptă o moţiune prin care cer ca întreg Banatul să revină României. O delegaţie, alcătuită din cinci persoane, s-a deplasat la Paris pentru a prezenta Conferinţei de Pace poziţia şvabilor, potrivit căreia „numai de la Banatul nedespărţit şi unitar sperăm binele naţiunilor din Banat”[19], înaintând, în acest sens, la 19 august 1919, un memoriu reprezentanţilor Antantei, la Paris. Aceştia nu au ţinut, însă, cont de acest document, ci, dimpotrivă, au făcut presiuni asupra României să cedeze vestul Banatului şi să încheie un tratat cu Serbia.

Românii din Serbia şi-au exprimat şi ei dorinţa de a fi alături de Ţara Mamă. Astfel, Atanasie Popovici, preşedintele Comitetului Naţional al Românilor din Serbia, a depus la Conferinţa de Pace de la Paris un memoriu, din care reţinem: „Împotriva acestei politici de înăbuşire şi de sârbizare, românii din Serbia n-au putut să opună decât o împotrivire îndârjită şi mută. N-au dat înapoi din niciun punct de vedere. Dacă n-au mers cu împotrivirea până la răscoală, este că, întotdeauna, au fost îndemnaţi să nu o facă de către fraţii lor din Regat, ori de câte ori s-au dus la Bucureşti pentru a le cere sprijinul lor prietenesc, pe lângă conducătorii din Belgrad. În două rânduri, la 1904 şi 1906, românii din judeţul Pojarevaţ au trimis la Bucureşti un împuternicit cu un memoriu semnat de toţi fruntaşii românilor din judeţ, prin care rugau guvernul român fierbinte să intervină pe lângă cel sârb, spre a le îngădui dreptul de a avea şcoală şi biserică naţională. La 1913, locuitorii din judeţul Craina au făcut la Bucureşti o cerere asemănătoare. Guvernul din Bucureşti, însă, cu inimă uşoară, n-a ţinut seama de dorinţele întemeiate ale celor peste 300 000 de români din Serbia, numai pentru a păstra prietenia ei.

De altfel, intoleranţa sârbească despre care noi am dat doar numai câteva pilde, n-ar fi îngăduit nici o mişcare naţionalistă, religioasă, şcolară etc.

În Serbia sunt socotiţi ca trădători toţi aceia care [îi] scot la iveală pe românii din Serbia. «Ei (românii) trebuie să fie nebăgaţi în seamă sau trecuţi sub tăcere.

[18] Apud I. Munteanu, Rodica Munteanu, *op. cit.*, p. 99.
[19] „Banatul”, Timişoara, anul I, nr. 29, din 17 august 1919, p. 1–2.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Căci tot ce ar putea să atragă privirile asupra lor ar putea să dea naştere unei probleme româneşti în Serbia, care, după părerea multora, ar fi foarte primejdioasă».

Un guvern care nu îngăduie cea mai elementară libertate şcolară şi bisericească supuşilor săi – români – este neîndoios că nu ar putea decât să înăbuşe şi să împiedice, cu cea din urmă asprime, orice mişcare iredentă, orice împotrivire mai dârză, care ar putea să aibă un răsunet în străinătate […].

Principiile wilsoniene[20] care au fost primite de toată lumea şi mai ales de poporul sârb – aceste principii în numele cărora iugoslavii, toţi – atâţia câţi sunt – cer să fie alipiţi la regatul sârb –, trebuie să fie aduse la împlinire şi în ceea ce ne priveşte.

Nu sârbii sunt aceia care ar putea să ne oprească de a cere acest lucru. De aceea, noi cerem de la Conferinţa pentru Pace, pe temeiul principilor wilsoniene, dreptul de a fi alipiţi la fraţii noştri liberi din Regat. Aceasta este pentru noi singurul mijloc de a ne asigura libera noastră dezvoltare, ca şi aceea a culturii noastre intelectuale, în limba noastră naţională şi singura noastră chezăşie că nu se vor mai pune piedici libertăţii noastre şcolare, religioase şi politice. Noi vrem şi cerem să ni se dea ceea ce s-a dat şi altor ramuri ale poporului iugoslav.

Noi locuim pe însăşi frontiera care desparte Serbia de România şi teritoriul pe care îl ocupăm alcătuieşte un fel de ieşind în mijlocul teritoriilor româneşti. Acest fapt îndreptăţeşte năzuinţele noastre şi dă o mare tărie dreptului nostru care se trage din principiul wilsonian.

Noi ne-am vărsat sângele fără precupeţire pentru Serbia în cele două războaie balcanice, de la 1914. Divizia românească din Timoc a fost citată printre cele mai brave, în lupta disperată împotriva inamicului comun. La rândul său, poporul sârb ne datorează libertatea şi neatârnarea, pe care le-am câştigat prin sforţările comune, la care au luat parte fraţii noştri care au murit şi cei care au supravieţuit: acei care au luptat în Serbia, în România ca şi în Austro-Ungaria. Ei, prin grelele lor sacrificii, ne-au răscumpărat dreptul la libertate.

În acest război, a curs prea mult sânge şi prea multe milioane de oameni au murit luptând împotriva împilării, pentru ca, odată pacea încheiată, să mai rămână, fără pricini întemeiate, popoare sau părţi de popoare subjugate ca noi.

Dacă mai este dreptate la fel pentru toată lumea, noi, pe temeiul ei, cerem de la Conferinţa pentru Pace să ni se facă dreptate şi avem convingerea că cererea noastră nu poate fi înlăturată”[21].

---

[20] Este vorba despre reajustarea frontierelor în baza principiului autodeterminării naţionalităţilor, unul dintre cele paisprezece puncte prezentate de Preşedintele SUA Woodrow Wilson în sesiunea comună a Congresului din 8 ianuarie 1918, care au stat la baza dezbaterilor Conferinţei de Pace de la Paris.

[21] Atanasie Popovici, *Memoriul românilor din Serbia*, în volumul Societatea Română de Statistică, *Românii din Timoc*, vol. III, culegere de izvoare îngrijită de C. Constante şi A. Golopenţia, Bucureşti, Imprimeria Institutului Statistic, 1944, p. 117–118.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Aspiraţia de revenire la integritatea şi unitatea Banatului istoric, dezmembrat prin decizia Conferinţei de Pace, va fi mereu prezentă în acţiunile politice postbelice ale bănăţenilor şi va genera un motiv de insatisfacţie şi nemulţumire în rândul multor oameni politici şi de cultură din această provincie.

La 16 decembrie 1920, este organizată în Timişoara altă adunare populară, cu participarea a zeci de mii de cetăţeni, români, germani, maghiari etc., care condamnă vehement dezmembrarea Banatului istoric şi nedreptatea făcută bănăţenilor la Conferinţa de Pace. Profesorul Brasay declară aici: „Să facem să se audă hotărârea Banatului de a nu consimţi la ştirbirea sa. Aliaţii noştri şi, în special Franţa, vor înţelege că e aici o mare greşeală de îndreptat şi că trebuie revăzută chestiunea Banatului cum cer bănăţenii”[22].

În aceeaşi zi, şvabii bănăţeni adoptă şi trimit forurilor internaţionale o rezoluţie prin care declară ferm poziţia faţă de viitorul Banatului: „Şvabii din Banat cer ca integritatea Banatului să fie recunoscută şi, în consecinţă, părţile înstrăinate să fie unite fără amânare cu Ţara Românească”[23].

Ion I. C. Brătianu, în apărarea unităţii Banatului, a prezentat delegaţilor care discutau această problemă memorii, în care arăta că românii din această provincie sunt de două ori şi jumătate mai numeroşi decât sârbii, aceştia reprezentând doar 17% din totalul populaţiei. Aceasta şi faptul că provincia reprezenta o unitate geografică distinctă, perfect unitară din punct de vedere economic, social şi cultural, l-au determinat pe Ion I. C. Brătianu să manifeste o anume rigiditate şi să nu discute nicio variantă a împărţirii Banatului. Cu toate acestea, reprezentanţii învingătorilor au dispus desprinderea Banatului sârbesc, cuprinzând Voivodina şi Valea Timocului, fapt consfinţit prin Tratatul de Pace de la Saint Germain en Laye.

În aceste tratative, sârbii au fost priviţi „cu un plus de simpatie de către Aliaţi, pentru suferinţele îndurate în timpul conflictului şi pentru rezistenţa eroică opusă, în vreme ce guvernului de la Bucureşti i se reproşa armistiţiul încheiat în primăvara anului 1918 cu Puterile Centrale”[24].

Spre satisfacţia lor, sârbii au ştiut să-şi apere bine interesele. În schimb, Ion I.C. Brătianu s-a menţinut rigid pe poziţia de a nu ceda nicio palmă din pământul Banatului, care, prin tratatul de alianţă, în baza căruia România a intrat în război, urma să revină României în întregime, dar, la sfârşitul războiului, sârbii au ocupat Banatul, argumentându-şi poziţia afirmând că nu pot renunţa la cei 225 000 de conaţionali, în timp ce guvernul român îi invoca pe cei 400 000 de români (100 000 în Banat şi 300 000 în colţul de nord-vest al vechii Serbii)[25].

Caius Bredniceanu (1879–1953), fost subsecretar de stat la Ministerul de Externe şi expert cu probleme etnografice şi geografice în cadrul delegaţiei române

[22] „Banatul românesc”, Timişoara, anul II, nr. 208, din 19 decembrie 1919, p. 1.

[23] Apud Ioan Munteanu, Rodica Munteanu, *op. cit.*, p. 99.

[24] Caius Bredniceanu, *Despre Banat la Conferinţa de Pace de la Paris*, în „Magazin istoric”, Bucureşti, anul XXXIV, nr. 12 (417), decembrie 2001, p. 12.

[25] *Ibidem*.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

în Comisia de stabilire a frontierei dintre Regatul Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor şi România, relata într-o scrisoare: „În faţa Comisiunei, Brătianu a susţinut, cu multă dibăcie, teza integrităţii Banatului, cerând ca puterile semnatare ale Tratatului din 4/17 august 1916 să-şi onoreze semnătura, iar el este dispus să demilitarizeze o zonă în faţa Belgradului, fixată prin Conferinţa Păcii. Am avut însă toţi cei prezenţi impresia că teza lui Brătianu era pierdută, căci Tardieu[26] i-a pus întrebarea, la sfârşit, că, în cazul că România va fi obligată să cedeze ceva în faţa Belgradului, care ar fi pentru România un hotar convenabil faţă de sârbii din Banat?

Brătianu, enervat, şi-a adunat dosarele şi, ridicându-se în picioare, a replicat într-un ton energic că el cere Banatul întreg, iar dacă se va lua ceva din Banat, el, cu colaboratorii săi, nu va participa la trasarea unui hotar în Banat. Aliaţii să-l traseze singuri, fără participarea României, şi, cu cât va fi mai nefavorabil României, cu atât va fi mai bine, căci istoria îi va da dreptate.

Astfel, delegaţia română nu a luat parte la lucrările Comisiunei teritoriale care s-a ocupat cu hotarul din Banat”[27].

Brătianu s-a situat pe aceeaşi poziţie rigidă şi nu a trimis pe nimeni în Comisie şi nici vreo schiţă cu vreun hotar, care ar fi putut sta la baza unor discuţii şi ar fi lărgit substanţial suprafaţa acordată României.

După ce Emmanuel de Martonne[28] şi generalul Le Rond, prietenii României în cadrul Comisiei, i-au sfătuit pe români să intre în negocieri cu sârbii, Caius Bredniceanu a încercat să-l determine pe Brătianu să trimită pe cineva la negocieri, dar premierul a refuzat categoric. Această poziţie rigidă a lui Brătianu a dus la pierderi teritoriale însemnate din partea României.

Mai reţinem faptul că sârbii visau să preia Timişoara şi regiunea industrială Reşiţa-Oraviţa, inclusiv satele caraşovene, chiar şi pe vremea lui Iosip Broz Tito[29].

Cea de-a doua provincie pe care am pierdut-o, Maramureşul istoric, adică ţinutul[30] mărginit de Carpaţii Păduroşi, Munţii Rodnei, Lăpuşului, Oaşului şi Bârjavei, care se întinde în Câmpia Tisei, trecând peste Teceu până la Craia (în vecinătatea teritoriilor locuite de germanii colonizaţi acolo de către Regele Andrei

[26] André Tardieu (1876–1945), preşedintele Comisiei de stabilire a frontierei dintre România şi Regatului Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor.

[27] Caius Bredniceanu, *Despre Banat la Conferinţa de Pace de la Paris*, în „Magazin istoric”, Bucureşti, anul XXXIV, nr. 12 (417), decembrie 2001, p. 14.

[28] Emmanuel de Martonne (1873–1955) scria, în 1921, cu multă simpatie: „Cuvântul România nu este nou pe harta Europei, dar abia în 1919 i s-a aflat pentru prima oară semnificaţia” (Alexandre Davier, *op. cit.*, în „Magazin istoric”, Bucureşti, anul XXXVI, nr. 8 (413), august 2001, p. 22.

[29] Caius Bredniceanu, *op.cit.,* în „Magazin istoric”, Bucureşti, anul XXXIV, nr. 12 (417), decembrie 2001, p. 16.

[30] „Înconjurat de toate părţile de munţi înalţi şi greu de trecut, Maramurăşul este cel mai bine hotărnicit de natură, din toate cele zece ţinuturi ce alcătuiesc frumoasa noastră Românie. […] [El] este ca o cetate înconjurată de ziduri măreţe numai cu o singură poartă spre apus, de la Hust şi Craia, prin care Tisa îşi trimite undele ei cristaline spre câmpia cea bătătorită de noroade a Panoniei” (Gh. Vornicu, *Maramureşul,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, f. a.).

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

al III-lea), cuprinzând şi părţile superioare ale Bârjavei[31], a alcătuit o întinsă şi veritabilă cetate naturală, unde, de o parte şi de alta a Tisei, începând cu izvoarele acesteia şi pe toţi afluenţii săi, au trăit dacii liberi, care au întemeiat nenumărate aşezări umane.

Numele ţinutului – *Maramureş* – a fost atestat pentru prima dată în anul 1199, când regele Emeric (1196–1204) al Ungariei relata că „atunci când ne-am dus la vânătoare în Maramureş şi, în timpul vânătorii, calul nostru, alergând cu iuţeală, a căzut cu noi şi s-a întâmplat ca piciorul nostru să rămână în scară, comitele Laurenţiu, venind pe neaşteptate, ne-a scăpat pe noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, de o moarte atât de ruşinoasă şi amară şi a fost rănit atât de rău de acel cal, încât în cele din urmă a suferit pierderea unei mâini”[32].

Prima menţiune a unei aşezări maramureşene, Visc, datează din 6 ianuarie 1272, când regele Ştefan al V-lea acorda o diplomă de înstăpânire vitejilor săi Micu şi Stefan, fiii comitelui Marchelleus, din familia maghiară Hontpázmány Ujhélyi, asupra cetăţii Visc. Această dată este considerată „prima pătrundere efectivă a autorităţii regatului maghiar în Maramureş”[33].

În anul 1299, Maramureşul este menţionat, pentru prima dată, ca *ţară*, „*terra Maramorus*”[34]. În funcţie de limba documentelor (latină, greacă, slavă, poloneză, maghiară), toponimul a înregistrat următoarele forme: *Maramorisius, Maramurus, Maramorus, Maramorosius, Maramoros, Marmaţia, Maramorisio, Máramaros, Marmaţia, Maramoreş* şi *Maramorâş*[35].

În întinderea sa din 1454, Maramureşul avea 10 354 km^2 şi aşa s-a conservat până în anul 1920, când număra 157 de comune, organizate în zece plase administrative, cu o populaţie de circa 400 000 de persoane[36].

În acest an, Maramureşul din dreapta Tisei a fost cedat Cehoslovaciei, România păstrând doar 3 381 de km^2 din suprafaţa totală a provinciei.

---

[31] Regiunea din Câmpia Tisei, până la Craia, a fost anexată Maramureşului în anul 1329, iar în 1385 a fost transformată în Comitat Feudal al Ungariei. În 1454, i-au mai fost ataşate cinci sate din regiunea superioară a văii Bârjava (Vezi Ioan Mihalyi, *Diplome Maramureşene din sec. XIV–XV*, Sighet, 1900, p. 2 , 4, 51, 219).

[32] Apud Marian Nicolae Tomi, *Maramureşul istoric în date*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2005, p. 12.

[33] *Ibidem*, p. 15.

[34] *Ibidem*.

[35] Alexandru Filipaşcu, *Istoria Maramureşului*, Bucureşti, Tipografia ziarului „Universul”, 1940, p. 11.

[36] În funcţie de utilitate, suprafaţa Maramureşului era împărţită în: 939 991 jugări de pădure, 303 251 jugări de fâneţe, 215 040 jugări de păşune, 186 086 jugări de teren arabil, 5 808 jugări de grădini cu pomi, 181 jugări cu vii, 181 jugări cu papură, 37 060 jugări neproductivi, în total 1 689139 de jugări (Apud Alexandru Filipaşcu, *op. cit.*, p. 16). Conform altor surse, în 1910, comitatul Maramureş avea o suprafaţă de 9 716 km², iar populaţia era de 357 535 de locuitori, dintre care: ruteni: 159 489 (44,60%), români: 84 510 (23,63%), germani: 59 552 (16,65%), maghiari: 52 964 (14,81%).

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Dureroasa epopee maramureşeană îşi are originile în uşurinţa cu care diplomaţii români au acceptat pretenţiile Rusiei, cu ocazia încheierii Tratatului din 1916, care invocase faptul că în zonă trăia şi o populaţie de origine slavă, ale cărei interese dorea să le protejeze.

Se ştie că odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, ca urmare a atentatului de la Sarajevo şi atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria, şi, ulterior, angajarea în conflict a coaliţiilor politico-militare existente la acea dată, românii din teritoriile româneşti aflate sub ocupaţia Ungariei, Austriei şi Rusiei au fost puşi la grea încercare, guvernul român aflându-se în situaţia de a adopta o decizie politico-militară de uriaşă importanţă pentru destinele naţiunii.

Tineretul maramureşean a fost înrolat, la 2 august 1914, în regimentele 5, 12 şi 85 ale armatei ungare, la Sighet, Sătmar, Eger şi Balasagyarmat, pentru a lupta pentru idealuri străine. Între 3 şi 6 octombrie 1914, ruşii au întrat în Maramureş, iar, la puţin timp, provincia a fost ocupată de germani, frontul stabilindu-se, pentru doi ani, de-a lungul Carpaţilor, pe linia Borşa, Vişeul de Sus, Poienile de sub Munte şi Frasin.

După îndelungi tratative, România a decis să intre în război alături de Antanta, semnând în acest sens, la 4/16 august 1916, la Bucureşti, două documente de importanţă majoră pentru viitorul său şi anume: Tratatul de Alianţă între România, pe de o parte, Marea Britanie, Franţa, Rusia şi Italia, pe de altă parte şi Convenţia Militară între România, pe de o parte, Marea Britanie, Franţa, Rusia şi Italia, pe de altă parte.

Cu această ocazie, România şi-a definit clar obiectivul de a elibera teritoriile româneşti aflate sub ocupaţia Austro-Ungariei, fără a abandona Basarabia. Conform articolului III din Tratatul de Alianţă, „Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei Austro-Ungariei stipulate şi delimitate în articolul 4", prevedere întărită în articolul 5 al aceluiaşi document, unde se precizează, fără echivoc, că „Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia se angajează, de asemenea, ca la Tratatul de Pace, teritoriile monarhiei Austro-Ungariei, stipulate în articolul 4, să fie anexate Coroanei României"[37].

Articolul IV al Tratatului trasa viitoarea frontieră a României pe latura nord-vestică, după cum urmează: „Delimitările vor începe pe Prut la un punct al frontierei actuale dintre România şi Rusia, aflat lângă Noua Suliţă şi va urca, pe acest fluviu, până la frontiera Galiţiei la confluenţa Prutului cu Ceremuşul. Apoi va urma frontiera Galiţiei şi Bucovinei şi aceea a Galiţiei şi Ungariei până la punctul Stog, cota 1655. De aici va urma linia de separare a apelor Tisa şi Viso pentru a atinge Tisa la satul Trebusa în amonte de locul unde ea se uneşte cu Viso. Din acest punct va coborî pe talvegul Tisei până la 4 km în aval de confluenţa sa cu Someşul lăsând satul Vasaros-Nemeny, României. Ea va continua apoi în direcţia sud-sud-

[37] *Basarabia. Bucovina. Transilvania*, documente adnotate şi studiu introductiv de prof. univ. dr. Viorica Moisiuc, Bucureşti, Departamentul Informaţiilor Publice, Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate, 1996, p. 42, 43.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

vest până la un punct aflat la 6 km est de oraşul Debreţin. Din acest punct ea va atinge Crişul la 3 km în aval de întâlnirea celor doi afluenţi (Crişul Alb şi Crişul Repede). Ea va reîntâlni apoi Tisa în dreptul satului Algyo, la nord de Segedin trecând la vest de satele Oroshaza şi de Bekessamson, iar după 3 km va face o mică curbă. De la Algyo linia va coborî pe talvegul Tisei până la confluenţa ei cu Dunărea şi, în sfârşit, va urma talvegul Dunării până la frontiera actuală a României”[38].

Mai reţinem şi faptul că articolul I al Convenţiei militare încheiate la aceeaşi dată, se preciza: „Ca urmare a Tratatului de alianţă încheiat la 4/17 august, 1916 între România, Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia, România se angajează, mobilizând toate forţele sale terestre şi navale, să atace Austro-Ungaria cel mai târziu la 15/28 august 1916 (opt zile după ofensiva de la Salonic). Operaţiunile ofensive ale armatei române vor începe chiar în ziua declarării războiului”[39].

După intrarea României în război şi după lansarea unei declaraţii de fidelitate faţă de domnia Sfintei Coroane Ungare, mulţi ostaşi maramureşeni au dezertat şi s-au înrolat în detaşamentele de voluntari români.

Până la Marea Unire, Maramureşul avea frontieră cu Bucovina şi Galiţia, pe latura estică şi nord-estică, iar la apus era delimitat de comitatele Bereg, Ugocea, la sud-est de cele de Sătmar şi Someş, şi la sud de comitatul de Năsăud.

În vederea participării la Marea Adunare românească de la Alba Iulia, tot Maramureşul istoric a intrat în febra pregătirilor, fiecare comună trimiţându-şi delegaţii, în ziua de 22 noiembrie 1918, la Sighet, unde, sub ameninţarea mitralierelor ungureşti, s-a ţinut o impunătoare adunare naţională, cu participarea a peste 10 000 de intelectuali şi ţărani maramureşeni.

Adunarea a proclamat alegerea Comitetului Sfatului Naţional Român, compus din 34 de intelectuali, în frunte cu dr. V. Chindriş ca preşedinte, desemnându-i şi pe delegaţii care urmau să-i reprezinte la Marea Adunare de la Alba Iulia. „La 29 noiembrie, delegaţii Maramureşului au plecat cu carele la Baia Mare, iar de acolo, cu trenul, la Alba Iulia, unde au primit cu însufleţire hotărârile istoricei adunări. Când însă bătrânul Pop Cice[o] şi-a terminat cuvântarea cu strigătul «Trăiască România Mare de la Nistru şi până la Tisa[!]», maramureşenii au protestat, strigând că ei n-au venit la Alba Iulia pentru a pune hotar la Tisa, ci au venit ca să împingă hotarul până la graniţa Galiţiei, ca România să cuprindă între hotarele ei şi Maramureşul românesc de peste Tisa. La aceasta, oratorul a dat lămuriri maramureşenilor, declarând că cuvântul până la Tisa se referă numai la ţinuturile dinspre Ungaria şi că ţinuturile româneşti dinspre Galiţia, deşi situate dincolo de Tisa, vor aparţine României. Ca urmare, oratorul şi-a încheiat lămuririle date cu strigătul: «Trăiască România Mare de la Nistru şi până dincolo de Tisa!»”[40].

[38] Idem, p. 42.
[39] Idem, p. 44.
[40] Alexandru Filipaşcu, *op. cit.*, p. 201–202.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

În ziua de 1 decembrie, simultan cu Adunarea de la Alba Iulia, s-a ţinut o mare adunare românească şi în capitala Maramureşului, care a proclamat unirea fără condiţii a Maramureşului cu Regatul României. Tot atunci, s-a decis înfiinţarea unui ziar românesc, intitulat „Sfatul", ca organ oficial al Sfatului Naţional Român din Maramureş. La 2 decembrie, s-a întrunit la Sighet Sinodul Vicarial, care a hotărât pornirea unor acţiuni pentru înfiinţarea unei episcopii unite cu sediul la Sighet. Hotărârea a fost însuşită cu unanimitate şi de către Comitetul Sfatului Naţional, deoarece aceasta ar fi soluţionat în mare parte şi problema reromânizării fraţilor noştri rutenizaţi în timpurile de vitregie, care, la acea dată, aparţineau cu toţii Bisericii Unite. Totuşi, guvernul din 1930, urmărind numai interese de partid, a fixat sediul Eparhiei Unite de Nord la Baia Mare, iar guvernul din 1938 a înfiinţat la Sighet o episcopie ortodoxă misionară, prin care s-a inaugurat pentru românii din Maramureş o eră de lupte sterile şi de neînţelegeri confesionale[41].

După adunarea de la Alba Iulia, mai exact, în preajma sărbătorilor Crăciunului (care se ţinea pe stil vechi, nu era făcută reforma calendarului), Maramureşul a fost ocupat de trupele ucrainene. Consiliul Dirigent a solicitat intervenţia de îndată a armatei române, care, în ziua de 16 ianuarie, trece muntele Gutâi şi, a doua zi, hoarda ucraineană a fost zdrobită în bătălia de la Cămara, de lângă Sighet, începând curăţirea teritoriului românesc de bandele invadatoare.

Trupele maghiare şi secuieşti au ocupat, în acelaşi timp, partea de sud a Maramureşului, putând fi alungate din ţinut abia în aprilie 1919[42].

La Conferinţa de Pace de la Paris, diplomaţii români au avut poziţii oscilante în ceea ce priveşte atitudinea faţă de trasarea frontierei nordice a României, implicit în problema Maramureşului istoric, ţinând cont, pe de o parte, de stipulaţiile Tratatului din 1916, care prevedeau că graniţa nordică a României urma să fie fixată pe talvegul Tisei, astfel încât doar o parte a Maramureşului să fie integrat în teritoriul naţional românesc, iar, pe de altă parte, de necesitatea revendicării Maramureşului în integralitatea sa.

În literatura de specialitate, s-a acreditat ideea conform căreia Ion I. C. Brătianu, ca semnatar al tratatului şi ca şef al delegaţiei ce a reprezentat România la Conferinţa de Pace, a respectat prevederile documentului semnat în 1916, manifestând interes doar pentru partea sudică a comitatului Maramureş[43].

S-a susţinut că afirmaţia pe care Ion I. C. Brătianu a făcut-o în cadrul Consiliului de Coroană, din 27 august 1916, că, în urma intrării în război, România va ocupa teritoriul „până la Tisa, Banat, Crişana, partea slavă a Maramureşului şi

[41] *Ibidem*, p. 202.

[42] Vezi Alexandru Filipaşcu, *Ucrainenii din Maramureş*, Sibiu, 1945, studiu reprodus de Cristina Ţineghe (editor), *Dezmembrarea Maramureşului istoric: decizii politice, reacţii şi consemnări în mărturii contemporane (1919–1923)*, Bucureşti, Editura Centrul de Studii pentru Resurse Româneşti, 2009, p. 175–185.

[43] Vezi Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 3 seq.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Bucovina până la Prut”[44], indică faptul că acceptarea Tisei ca frontieră a fost determinată de prezenţa Rusiei în alianţă şi interesul acesteia pentru rutenii din zonă.

Constantin Diamandi, ministrul român acreditat în Rusia, susţine această aserţiune, arătând că Rusia a manifestat o atitudine protectoare faţă de rutenii din Maramureş pe tot parcursul desfăşurării negocierilor ce au precedat semnarea Tratatului din 1916[45] şi, „în prima întrevedere cu Sazonov, acesta mi-a prezentat o hartă minusculă dintr-un atlas din 1859, în care culoarea verde care marca elementele slave din Bucovina, Maramureş şi Banat era preponderentă. În cursul negocierilor, Sazonov nu părea dispus să cedeze niciuna din cele trei provincii: nici Bucovina, nici Maramureş, nici Banat, deoarece acestea conţineau insule de populaţie slavă”[46].

De altfel, însuşi Ion I. C. Brătianu arată în dezbaterile de la Conferinţa de Pace de la Paris, în Comisia pentru probleme româneşti şi iugoslave, că „frontiera nordică a României a fost impusă în 1916 de dorinţa Rusiei de a avea acces la Tisa”[47].

Debutul Conferinţei de Pace de la Paris a pus în faţa diplomaţilor români decizia Marilor Puteri de dezavuare a tratatelor secrete, fapt ce îl determină pe Ion I. C. Brătianu să susţină respectarea prevederilor Tratatului din 1916, insistând ca Aliaţii să-şi îndeplinească promisiunile.

Ion I. C. Brătianu a prezentat, la 1 februarie 1919, revendicările teritoriale complete ale statului român[48]. Frontiera nordică a României a fost formulată în memoriul *Le territoire revendiqué par les Roumains dans nord-ouest de la Transylvanie proprement-dite*, unde preconiza să rămână în teritoriul românesc „părţile situate la sud de Tisa ale comitatelor Maramureş şi Ugocea, comitatele Sălaj, Sătmar, Bihor şi Arad, [precum] şi partea de sud-est a comitatului Bichiş şi comitatul Cenad”.

În revendicările României în faţa Conferinţei de Pace de la Paris, Ion I. C. Brătianu a ţinut cont parţial de tratatul secret din 1916, deoarece, bazându-se pe dreptul la autodeterminare şi invocând drepturile istorice şi etnice, a solicitat Bucovina întreagă şi Basarabia, teritorii care nu făceau obiectul convenţiei politice încheiate cu Aliaţii, ştiind că hotărârile de unire, adoptate în 1918, revendicau mult mai mult teritoriu decât era prevăzut în tratatul din 1916, inclusiv maramureşenii din dreapta Tisei au votat prin intermediul delegaţilor la Adunarea de la Alba Iulia

---

[44] Alexandru Marghiloman, *Note politice. 1897–1924*, vol. II, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1927, p. 87.

[45] *Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Recunoaşterea ei internaţională. Documente interne şi externe*, vol. I, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 763.

[46] Apud Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 3.

[47] Cristina Ţineghe (coordonator), *Problema transilvană reflectată în notele prezentate de delegaţia maghiară la Conferinţa de Pace de la Paris. 1920*, Bucureşti, Editura Centrului de Studii pentru Resurse Româneşti, 2008, p. 268 seq.

48 Valeriu Florin Dobrinescu, *România şi sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919–1920)*, Iaşi, Institutul European, 1993, p. 51.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

includerea Maramureşului românesc de peste Tisa în componenţa României şi stabilirea unei graniţe cu Galiţia.

Ca urmare, Consiliul Naţional Român din Maramureş a adresat lui Ion I. C. Brătianu un memoriu privind evoluţia istorică a Maramureşului şi dorinţele populaţiei din această zonă pentru a fi prezentate Conferinţei de Pace. Maramureşenii cereau „corectura" frontierei Maramureşului cu Galiţia până la Ceremuşul Negru, pentru „ca graniţa să corespundă stării de proprietate"[49], căci, datorită neglijenţei autorităţilor maghiare, munţii Păpădia, Ciursa şi Prelucile, care erau proprietatea românilor maramureşeni, au rămas încorporaţi Galiţiei.

În această situaţie, Ion I. C. Brătianu îşi schimbă poziţia şi depune eforturi pentru alipirea întregului Maramureş la România şi, la 22 februarie 1919, în faţa Comisiei teritoriale româno-iugoslave din cadrul Conferinţei de Pace de la Paris, revendică gurile Tisei, respectiv colţul de nord al Maramureşului"[50], cerere dezbătută de comisie în şedinţa din 2 martie 1919, când delegaţia italiană a propus ca acest spaţiu să revină României. Propunerea a fost respinsă de generalul Le Rond, cu motivarea că „această chestiune a fost examinată în detaliu şi discutată de Comisia Afacerilor Cehoslovace, care a fost unanimă în aprecierea că va fi imposibil să fie lăsaţi 300 000 de ruteni în Ungaria, ca un stat independent, şi, de aceea, aceştia trebuie uniţi cu unul din vecinii lor, polonezii, românii sau cehii. Comisia a recunoscut că rutenii sunt foarte asemănători, din punct de vedere al rasei şi religiei, doar cu cehii. S-a considerat că, în ciuda înrudirii etnice cu polonezii, sunt separaţi de aceştia de Carpaţi şi, în orice caz, nu este de dorit ca Polonia să se întindă până la Dunăre. Ideea atribuirii rutenilor, care sunt slavi şi uniaţi, românilor care sunt latini şi ortodocşi, a fost respinsă de delegaţiile americană, britanică şi franceză. Delegaţia italiană a înaintat argumentul pe care contele Vanutelli Rey tocmai l-a susţinut, însă nu a putut convinge celelalte delegaţii, care s-au pronunţat pentru unirea la Cehoslovacia a întregii Rutenii din Ungaria"[51].

Comisia româno-iugoslavă privind frontiera nordică a României şi-a însuşit acest punct de vedere şi, ca urmare, Consiliul Suprem al Puterilor Aliate şi Asociate a decis, în şedinţa din 7 august 1919, traseul frontierei româno-cehoslovace. Acesta era trasat după cum urmează: „Începând de la punctul situat aproximativ 47°58' nord şi 20°34' est Greenwich (cota 1655) care este punctul de joncţiune a celor trei frontiere ale României, Galiţiei şi Statului ehoslovac (teritoriul rutean).

---

[49] *Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Recunoaşterea ei internaţională. Documente interne şi externe*, vol. III, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 111.

[50] Sheman David Spector, *România şi Conferinţa de Pace de la Paris. Diplomaţia lui Ion I. C. Brătianu*, Iaşi, Institutul European, 1995, p. 134.

[51] Cristina Ţineghe (coordonator), *Problema transilvană reflectată în notele prezentate de delegaţia maghiară la Conferinţa de Pace de la Paris. 1920*, Bucureşti, Editura Centrului de Studii pentru Resurse Româneşti, 2008, p. 282 seq.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

O linie secundară orientată sensibil către vest-sud-vest prelungită printr-o linie care să atingă Tisa la nord de confluenţa râului Vişeu, apoi urmând către vest talvegul Tisei până la un punct situat la aproximativ 9 km vest de Apşa de Jos, astfel încât să lase linia Sighetu-Marmaţiei – Borşa în întregime în teritoriul român, dând statului cehoslovac (teritoriile rutene) facilităţi pentru a efectua un racord la linia Hust – Apşa de Jos – Korosmezo, la nordul râului şi în întregime în teritoriul cehoslovac

O linie: întâlnind şi mergând de-a lungul liniei de despărţire a apelor între Tisa şi Tur (Avas – Hegyjeg) până la punctul situat la aproximativ 3 km la SV de cota 805, urmând o creastă secundară în direcţia sud-vest şi curbându-se la vest, astfel încât să taie calea ferată Satu Mare – Hust la aproximativ 3 km nord de staţia Halmeu, urmând paralel şi la aproximativ 1 km la sud şoseaua Halmeu-Tisa – Ujlak până când ea întâlneşte râul Batar, afluentul stâng al Tisei, urmând acest râu până într-un punct imediat la est de Mogosliget, punct a cărui poziţie aproximativă este 48°08’ şi 22°53’ est de Greenwich. Acest punct este punctul de joncţiune a celor trei frontiere ale României, ale statului cehoslovac (teritoriul rutean) şi ale Ungariei”[52].

Până la data comunicării liniei de frontieră între România şi Cehoslovacia, la Budapesta s-a instalat un guvern comunist şi Ungaria a declanşat, la 16/17 aprilie 1919, ofensiva armată, începând operaţiunea de ocupare militară a Slovaciei şi Ruteniei, ceea ce a complicat şi mai mult situaţia politică în regiune.

Ofensiva armatei Ungariei a determinat replica armatei române. Operaţiunile au vizat eliberarea teritoriului ocupat de către maghiari, armata română înaintând şi, în scurt timp, a atins Huszt şi a eliberat Sătmarul, localităţi considerate a fi limite etnografice. În acelaşi timp, Brătianu, care încheiase o înţelegere cu premierul polonez vizând realizarea unei joncţiuni între armata română şi cea poloneză, menită a împiedica orice legătură între ucraineni şi bolşevicii ruşi cu cei din Ungaria, dorea să declanşeze operaţiuni militare de ocupare a Ruteniei şi a sudului Galiţiei cu scopul de a o pune în aplicare[53].

La 2 mai 1919, trupele române au atins Tisa pe tot frontul, iar trupele cehoslovace se aflau în înaintare spre sud pentru a ocupa linia provizorie de demarcaţie stabilită de Conferinţa de Pace, la 15 februarie 1919, între Ungaria şi Cehoslovacia până la stabilirea definitivă a frontierei între cele două state.

[52] Apud Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 40.

[53] Referitor la această problematică, a se vedea Lucian Leuştean, *România, Ungaria şi Tratatul de la Trianon,* Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 85; Gheorghe I. Brătianu, *Acţiunea politică şi militară a României în 1919 în lumina corespondentei diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu,* Bucureşti, Cartea Românească, 1939, p. 59; Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918–1919,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1994; *Jurnal de operaţiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918–1921),* ediţie îngrijită de Viorel Ciubotă, Gheorghe Nicolescu şi Cornel Ţucă, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1998, vol. I.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

În aceeaşi dată de 2 mai 1919, în zona Muncaci-Csap, s-a realizat joncţiunea între armata cehoslovacă şi trupele române, iar linia de demarcaţie între acestea, propusă de mareşalul Foch şi comunicată cu câteva recomandări şi precizări de către Conferinţa de Pace, la 7 mai 1919, era următoarea: „Cursul Tisei, din amonte de Tokai şi până la cotul CSAP. Calea ferată CSAP – Sighetu-Marmaţiei, pasul Jabloniţa, cu ocupaţie cehoslovacă exclusiv până la Sighetu-Marmaţiei, cu ocupaţie română în Sighetu-Marmaţiei, după vechea graniţă a Austro-Ungariei. Indicaţie: Cu ocuparea de către o armată sau alta a aproximativ 4 km din traseul liniei de demarcaţie: la sud de calea ferată pentru cehi, la nord şi vest pentru români. În secţiunea cuprinsă între Kiraly-Haza şi pasul Jabloniţa, calea ferată ar trebui să fie întrebuinţată concomitent de români şi cehoslovaci, potrivit unui regim care să fie fixat de cele două comandamente interesate.

Drept urmare, generalilor Pelle şi Graziani li se va recomanda, la Praga şi, respectiv, la Bucureşti, adoptarea acestei sugestii.

V-aş rămâne îndatorat s-o sprijiniţi cu toată influenţa dumneavoastră. Intervenţia noastră este motivată de prietenia faţă de cele două ţări interesate şi de dorinţa vie de a contribui la îndepărtarea celei mai mici fricţiuni potenţiale dintre ele. Soluţia preconizată trebuie să aibă, bineînţeles, un caracter provizoriu. Ea porneşte de la consideraţii de ordin militar şi să aveţi grijă să specificaţi faptul că ea nu poate influenţa în niciun fel deciziile care vor fi luate de Conferinţă în privinţa atribuirii de teritorii situate de o parte şi de alta a liniei înfăţişate.

Se impune încheierea rapidă a acestui acord pentru că deja s-au produs contestaţii între detaşamentele cehe şi româneşti la Csap şi Munkacs”[54].

La 10 mai, a fost declanşată campania ungară împotriva cehoslovacilor, iar la 20 mai armata maghiară a trecut la ofensivă pe tot frontul, obligând trupele cehoslovace să se retragă. Situaţia creată a lăsat descoperit flancul drept al armatei române, deschizând armatei maghiare drumul spre est, punând astfel în pericol legătura dintre armata română şi cea poloneză. Dacă ungurii ar fi reuşit să înainteze în spaţiul dintre munţii Maramureşului şi Tisa, în direcţia Csap – Tisza Uilak – Hust, legătura dintre Transilvania şi Galiţia ar fi fost compromisă. Pentru a evita acest pericol, Marele Cartier General a ordonat Comandamentului Trupelor din Transilvania, la 7 iunie 1919, să ia măsurile necesare pentru a-i împiedica pe maghiari să se stabilească între munţii Maramureşului şi Tisa. Între 19 şi 21 iunie 1919, trupele române au ocupat întregul sector între Korosmezo şi Csap şi au introdus administraţia românească în întregul Maramureş. Ulterior, mareşalul Prezan, împreună cu comandamentul cehoslovac, va stabili în vara anului 1919 o linie de demarcaţie care ţinea seama de situaţia geografică, strategică şi economică a ambelor ţări. Aceasta dădea României „întregul teritoriu locuit de români, cu proprietăţile lor, şi o mică fâşie din teritoriu locuit de ruteni şi români”[55].

[54] Apud Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 37.

[55] V. V. Tilea, *Acţiunea diplomatică a României. Noiembrie 1919 – martie 1920*, Sibiu, 1925, p. 149–150.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Alexandru Filipaşcu îi indică drept culpabili de situaţia în care s-a aflat Maramureşul istoric pe diplomaţii Vechiului Regat, care, călăuziţi de lozinca „De la Nistru pân'la Tisa", nu ştiau că în Maramureşul de peste Tisa avem români şi moşie istorică românească: „Cu ocazia încheierii tratatului secret din 17 august 1916, Ion I. C. Brătianu, preocupat numai de frontiera Banatului integral, a abandonat problema frontierei Maramureşului. La stabilirea frontierelor României, Conferinţa de Pace a luat de bază tratatul din 1916, care nu stabilea nimica privitor la frontiera nordică a ţării. Greşeala aceasta au ştiut să o exploateze în favoarea lor cehii, care, bucurându-se şi de o mare trecere în faţa Areopagului mondial, şi-au împins frontierele până la hotarele Ardealului istoric. Raporturile dintre delegaţiile cehă şi română nu erau prea bune, iar retragerea de la Conferinţă a lui Brătianu (2 iulie) a provocat o tensiune latentă între guvernul român şi Consiliul Suprem. În răstimp, trupele române salvează armata cehă de ofensiva distrugătoare a bolşevicilor unguri şi, ca urmare, generalul Prezan, de acord cu comandantul ceh, a fixat o linie demarcaţională care ţinea seama de situaţia geografică, strategică şi economică a ambelor ţări, linie care ne dădea întregul Maramureş. Delegaţia română, voind să utilizeze avantajele zonei Prezan, a aşteptat zadarnic instrucţii şi împuternicire de la şeful guvernului pentru a trata în acest scop"[56].

În momentul alipirii întregului Maramureş la România, oficialităţile române nu aveau cunoştinţă de linia de frontieră ce urma să fie trasată între România şi Cehoslovacia. Abia la 8 august 1919, i s-a comunicat României linia de demarcaţie între statul român şi cel cehoslovac. Această linie de demarcaţie nefiind inclusă în decursul anului 1919 în niciun tratat internaţional, „fapt ce i-a determinat pe politicienii români să continue negocierile pentru obţinerea [unei] frontiere cât mai avantajoase statului român şi după retragerea lui Ion I. C. Brătianu de la Conferinţa de Pace şi demisia guvernului său"[57].

La 2 iulie 1919, Ion I. C. Brătianu se retrage din delegaţia României şi între guvernul român şi Consiliul Suprem a apărut o tensiune latentă.

După înlocuirea, la 12 septembrie 1919, a guvernului Ion I. C. Brătianu şi venirea guvernului Văitoianu, conducerea delegaţiei a fost preluată de Alexandru Vaida-Voevod, care a continuat tratativele pentru includerea întregului Maramureş la România. Având în vedere faptul că, la sfârşitul lunii septembrie 1919, Consiliul Suprem urma să ia din nou în deliberare frontiera României cu Ungaria, precum şi cea din Maramureş, Alexandru Vaida-Voevod a înaintat un raport documentat asupra frontierei Maramureşului, în care cerea toate comunele româneşti de peste Tisa împreună cu hotarele lor (cele trei Apşe – de Sus, de Mijloc şi de Jos –, Peri, Biserica Albă, Ocna şi altele), propunând o frontieră care începea la vest de Teceu şi continua pe culmea munţilor spre nord, care ne-ar fi dat plasele Sighet, Tisa, Taras şi jumătate din Teceu[58].

[56] Alexandru Filipaşcu, *op. cit.*, p. 243.
[57] Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 6.
[58] V. V. Tilea, *op. cit.*; Alexandru Filipaşcu, *op. cit.*, p. 207.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

După primele alegeri generale parlamentare libere, care au avut loc în timpul guvernării Văitoianu, în octombrie 1919, la care a participat şi populaţia întregului Maramureş, în primul Parlament al României Întregite, rutenii au fost reprezentaţi de către Gh. Bilaşcu, G. Iuga, V. Chindriş, V. Pop, T. Bocotei şi Orest Ilniczki, ca deputaţi, iar ca senatori, de către Al. C. Anderco, Simion Balea, I. Boroş şi I. Pop senior[59]. Deputatul Orest Ilniczki a declarat în şedinţa Adunării Deputaţilor, din 13 decembrie 1919, că poporul rutean din Maramureş doreşte să se păstreze linia demarcaţională existentă în acel moment şi să fie integrat statului român. În integralitatea sa, declaraţia este următoarea: „Suntem încredinţaţi din partea alegătorilor noştri ruteni a exprima sentimentele de nemărginită mulţumire şi loialitate Maiestăţii sale regelui Ferdinand (aplauze prelungite) şi toată recunoştinţa Consiliului Diligent pentru respectarea atât de corectă a dreptului minorităţilor cu ocaziunea alegerilor (aplauze).

Poporul rutean din Maramureş, de când există prima dată acum, la aceste alegeri, şi-a putut manifesta liber voinţa sa şi a putut alege reprezentanţii săi (aplauze).

Avem toată încrederea că Parlamentul român va respecta totdeauna principiile democratice şi va aduce legi bune şi folositoare pentru toţi cetăţenii care ajung între graniţele României Mari (aplauze).

Poporul rutean din părţile Maramureşului doreşte şi cere să se ia toate măsurile necesare pentru a fi anexat definitiv, conform liniei demarcaţionale de azi, pentru totdeauna, la România Mare (aplauze prelungite şi repetate)”[60].

În urma acestor alegeri, la 30 septembrie 1919, guvernul Văitoianu a fost înlocuit de guvernul Vaida, care a numit pe lângă delegaţia română, ca expert pentru Maramureş, pe dr. G. Iuga. Acesta, în timpul şederii sale la Paris, a întocmit mai multe memorii, documente şi hărţi, dovedind caracterul românesc al Maramureşului de peste Tisa, precum şi drepturile istorice incontestabile pe care România *de facto* le şi exercita.

Raporturile dintre cele două delegaţii s-au îndulcit, iar la Conferinţă s-a creat României o atmosferă favorabilă, arată Alexandru Filipaşcu în lucrarea sa despre istoria Maramureşului. Faptul era încurajator pentru România, deoarece, la 16 decembrie, Alexandru Vaida-Voevod declara în Cameră că speră să găsească remediul pentru salvarea integrală a Maramureşului. După aceasta, încep tratative între cele două delegaţii şi se fac intervenţii cu succes la bărbaţii de stat ai Aliaţilor. Ca urmare, delegaţia cehă a acceptat punctul de vedere românesc, încât, la 15 martie 1920, şeful delegaţiei cehe încunoştinţa pe Alexandru Vaida-Voevod că frontiera Maramureşului este pe cale de a fi rezolvată în scurtă vreme. După acordul ce s-a stabilit între delegaţii, primeam întregul Maramureş, cu excepţia plasei Dolha.

[59] Alexandru Filipaşcu, *op. cit.*, p. 242.
[60] Apud Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 47.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Acordul urma să fie semnat la Londra, dar, când delegaţii români au prezentat documentele spre semnare, delegaţia cehă a refuzat semnarea lor, sub pretextul că, în urma demisiei guvernului Vaida, delegaţia română nu mai dispune de împuternicirea legală pentru a putea să semneze acordul încheiat.

Schimbarea de guvern, în momentul culminant al stabilirii definitive a frontierei nordice a României, a fost fatală Maramureşului istoric. Guvernul Averescu, în loc să continue tratativele şi să ducă la bun sfârşit lucrările guvernului Vaida, la finele lunii iulie 1920 a ordonat, cu o grabă nejustificată, retragerea trupelor române dincoace de Tisa. Dispoziţia aceasta a fost considerată de cercurile diplomatice internaţionale ca o renunţare de bună voie din partea României la teritoriul Maramureşului de peste Tisa, care, în scurtă vreme, a şi fost ocupat de trupele cehe. Astfel, „printr-o hotărâre grăbită, s-a aplicat Maramureşului istoric o operaţie mortală, care nu ţinea seamă nici de configuraţia sa geografică, nici de interesele sale economice şi nici de dorinţele categorice ale locuitorilor săi”[61].

La începutul anului 1920, Ungaria înaintează forumului păcii opt note însoţite de anexe voluminoase, cu care îşi susţinea pretenţiile sale teritoriale, ţările afectate fiind Cehoslovacia, România şi Regatul Sârbo-Croat-Sloven. Acestea au răspuns şi au contracarat acţiunea maghiară[62].

Simultan cu acţiunea diplomatică declanşată de către Ungaria, guvernul Alexandru Vaida-Voevod antrenează noi negocieri cu delegaţii cehoslovaci, la Londra, condiţionând încheierea unui acord mai strâns cu Cehoslovacia de aplanarea diferendelor litigioase din Maramureş[63].

Pe lângă delegaţia română la Conferinţa de Pace, ca expert pentru Maramureş, a fost numit Grigore Iuga, deputat de Maramureş, care a redactat mai multe memorii, documente şi hărţi, dovedind caracterul românesc al Maramureşului de la nord de Tisa. În memoriul din 9 decembrie 1919, Grigore Iuga arată pierderile pe care le-ar înregistra România în cazul în care frontiera nu s-ar menţine pe linia de demarcaţie de la acea dată[64].

În cadrul acestor tratative, iniţial, cehii s-au arătat dispuşi să facă concesii teritoriale în Maramureş, în schimbul unei alianţe militare. La 16 decembrie 1919, Alexandru Vaida-Voevod declara în Camera Deputaţilor că „speră să găsească remediul pentru salvarea integrală a Maramureşului”[65]. Şi şeful delegaţiei cehe,

[61] Alexandru Filipaşcu, *op. cit.*, p. 208.

[62] Apud Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 7; Viorica Moisuc (coord.), *România şi Conferinţa de Pace de la Paris (1918–1920). Triumful Principiului naţionalităţilor*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, p. 388; Lucian Leuştean, *op. cit.*, p. 156; *Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Recunoaşterea ei internaţională. 1918. Documente interne şi externe, februarie 1920 – decembrie 1920*, vol. VI, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 9–23, 32–51, 85–98, 98–106, 106–116, 480–485; *1920. Un act de justiţie. Documente*, ediţie întocmită de Corneliu-Mihail Lungu şi Ioana Grigorie, Bucureşti, 2001, p. 302–320.

[63] V. V. Tilea, *op. cit.*

[64] Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 50 seq.

[65] V. V. Tilea, *op. cit.*, apud Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 8.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Osusky, îl informa la 15 martie 1920 pe şeful guvernului român că frontiera Maramureşului este pe cale de a fi rezolvată în scurtă vreme. Conform acordului stabilit între delegaţii, Maramureşul, cu excepţia plasei Dolha, revenea României, tratatul urmând să fie semnat la Londra. Negocierile sunt însă întrerupte de demiterea lui Alexandru Vaida-Voevod, iar partea cehă nemaivoind să amâne evacuarea teritoriului atribuit prin deciziile luate în cadrul Conferinţei de Pace[66].

La 23 martie 1920 şi 1 aprilie 1920, reprezentantul Cehoslovaciei în România reînnoia în numele guvernului său cererea de evacuare a teritoriului de la nord de Tisa de către trupele române, care „nu trebuie să fie efectuată mai târziu decât evacuarea teritoriului maghiar ocupat de trupele române" şi transmitea că, „evacuarea teritoriului odată efectuată, Ministerul cehoslovac al Afacerilor Externe se declară dispus să intre în tratative privind o rectificare a frontierelor"[67].

La 5 aprilie 1920, Consiliul de Miniştri a autorizat Ministerele de Externe şi de Război să ia măsurile cuvenite pentru evacuarea teritoriului de la nord de Tisa, care, conform prevederilor Tratatului de Pace cu Austria, revine Cehoslovaciei, precum şi începerea tratativelor pentru obţinerea unei rectificări de graniţă[68]. Urmare acestei hotărâri, la 5 mai 1920, are loc la Satu Mare întrunirea Comisiei mixte româno-cehoslovace, care stabileşte modalitatea concretă de evacuare a Maramureşului de la nord de Tisa[69], iar la 6 iunie 1920, la Uzhorod, aceeaşi comisie constata stadiul derulării acţiunilor de evacuare.

Problematica Maramureşului va fi din nou integrată în sfera mai largă a raporturilor diplomatice, aceasta regăsindu-se pe agenda discuţiilor ce au avut loc la 19 august 1920, la Bucureşti, între Take Ionescu şi Eduard Benes, când s-a convenit ca Cehoslovacia să asigure României „o frontieră mai bună la sud de Tisa"[70].

Pe baza acestei convenţii, negocierile se reiau în ianuarie 1921, la Sighetul Marmaţiei, fiind finalizate în 4 mai 1921, când se încheie Protocolul privitor la regularea unor amănunte ale frontierei între România şi Cehoslovacia[71].

Frontiera româno-cehoslovacă a fost definitiv fixată şi trasată pe teren de către comisia internaţională instituită prin Tratatul de la Sèvres, articolul 2, paragraful 6[72], care şi-a terminat lucrările printr-un Protocol final, încheiat la Brno, în 19 iulie 1926, iar statutul frontierei româno-cehoslovace a fost adoptat la Satul Mare, la 25–30 noiembrie 1929[73].

[66] Cristina Ţineghe (editor), *op. cit.*, p. 8.
[67] *Ibidem*, p. 48, 60.
[68] *Ibidem*, p. 63.
[69] *Ibidem*, p. 80.
[70] *Ibidem*, p. 116.
[71] *Ibidem*, p. 167.
[72] Comisia a fost formată din cinci membri, numiţi de către Consiliul Suprem al Puterilor Aliate şi Asociate, şi câte unul de către Cehoslovacia şi România.
[73] *Ibidem*, p. 9.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Referindu-se la modul în care a fost reprezentată problema Maramureşului istoric la Conferinţa de Pace de la Paris, Take Ionescu, într-o cuvântare ţinută în şedinţa din 17 august 1920 a Senatului României, afirma: „Frontiera Maramureşului este aceea pe care am pus-o noi în tratatul de alianţă de la 1916. În această privinţă, Congresul de la Paris a primit întocmai frontiera din tratat, afară de o bucată de la apus de Sighet şi ne-a mai privat astfel de două comune. Dar, încolo, frontiera este absolut aceea din 1916. D-lor, de ce la 1916 s-a fixat aşa frontiera? La 1916 s-a tratat şi cu Rusia şi în chestiunile rutene, evident că Rusia a susţinut pe ruteni. De aceea tratatul de la 1916 nu ne da Bucovina întreagă, pe care o avem astăzi şi tot de aceea şi frontiera din Maramureş nu s-a tras la nord de Tisa, ci chiar pe Tisa.

Nu acuz pe nimeni, la 1916 era greu să fie altfel.

Vina noastră începe mai târziu. Greşeala României nu a fost la 1916, ci la Paris în 1918 şi 1919.

Politica urmată de România, aceea de a nu ieşi niciun minut din litera Tratatului de la 1916, era fatală în chestia Maramureşului.

Dacă România, la Paris, ar fi înţeles că nu era posibil să se pună numai pe temeiul tratatului, mai ales din cauză că intrase în război şi America, şi America era dominantă în conferinţă şi nu iscălise tratatul nostru; dacă România înţelegea atunci când Italia, cu 40 milioane de locuitori, nu reuşea să îşi valorifice tratatul lor, nu putea să se valorifice integral al nostru, mai ales că noi luam şi Basarabia, care nu era cuprinsă în tratatul din 1916; dacă România, la Paris, ar fi avut înţelepciunea să pună în subsidiar, cum se zice în drept, în a doua linie, alte argumente decât ale tratatului, să discute frontierele noastre, punct cu punct şi pe alte merite decât ale Tratatului din 1916, sunt sigur că ar fi obţinut pentru Maramureş alte frontiere”[74].

Analizând harta Maramureşului istoric, urmărindu-i văile (Bârjava, Neagu, Hust, Săclânţa, Talabârjava, Taras, Ungului, Repedea, Rusului, Râului, Săpurca, Tisa Neagră şi Tisa Albă) care despart munţii cu denumiri româneşti (Turbatu’, Plosca, Cucu’, Tâmpa, Tătăruca, Oprişa, Carpenu’, Plaiu’, Păpădia, Bustu’, Strânsu’, Neamţu’, Groapa, Pietrosu’, Muncelu’, Turcu’, Strungu’, Râpa, Gamba, Călinu’, Guşatu’, Crainicu’, Tomnaticu’, Măgura, Şerbanu’, Paltinu’, Petriceaua, Vinderelu’, Corbu’, Copilaşu’, Lutoasa, Prislopaşu’, Făgetu’, Băiţa, Păpădia, Ciarcănu’, Geamănu’, Vârful Omului, Bălţatu’ şi multe altele) şi de-a lungul cărora s-au înfiripat din cele mai vechi timpuri aşezări a căror toponomastică trimite la acelaşi spaţiu lingvistic românesc (Rotunda, Crăiniceni, Horneţ, Săliştea, Boureni, Deluşor, Făget, Izvoru’, Livada, Moşneni, Poiniţa, Prepeliţa, Răchita, Răstoaca, Recea, Vălcele, Ariniş, Brustura, Crăsnişoara, Delureni, Strâmba, Domneşti, Şesu’, Voineşti, Peri, Iapa, Slatina, Cărpiniş, Frasin, Lunca, Tăietura, Arşiţa, Ocna, Coliba

[74] *Ibidem*, p. 111.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

etc.), se va putea constata, cu uşurinţă, spaţiul etnic căruia i-a aparţinut întotdeauna respectivul teritoriu.

Ţinând seama de aportul Maramureşului în cultura românească, ştiind că primul traducător al *Apostolilor, Evangheliei* şi *Psaltirii* a fost un român maramureşean şi că, în secolul al XVII-lea, la Mănăstirea Peri[75], a existat o tipografie, unde au fost tipărite în limba română *Molitvelnicul* şi *Evanghelia*[76], găsim justificat apelul la rândurile publicate de către Al. Filipaşcu, drept concluzie la epopeea maramureşeană: „Redus la o treime şi lipsit de legătură feroviară cu Polonia şi cu restul ţării, Maramureşul a devenit un judeţ deficitar şi un colţ mort din trupul viu al României. În vara anului 1921, s-a ţinut la Sighet Congresul General al «Astrei», la care a participat elita intelectualităţii române din Transilvania, precum şi reprezentanţii mai multor societăţi culturale din străinătate. În faţa acestora, dr. V. Filipciuc a ţinut o conferinţă documentată despre situaţia etnografică, economică şi culturală a întregului Maramureş, pe care a încheiat-o cu următoarele declaraţii testamentare: «Noi, strănepoţii lui Dragoş şi Bogdan, nu vom recunoaşte niciodată graniţa nedreaptă dinspre Cehoslovacia şi vom pretinde mereu drepturile noastre strămoşeşti asupra patrimoniului românesc de peste Tisa, unde avem fraţi români dintre cei mai buni, precum şi alţi fraţi care s-au slavizat din vitregia timpurilor! Vom blestema mereu o graniţă care ne desparte de un pământ sfânt, presărat cu altare româneşti, sub care zac oasele sfinte ale atâtor strămoşi, cucernici egumeni şi vlădici, viteji voievozi, cneji şi magistri maramureşeni»!”[77]

[75] Mănăstirea Peri, zidită înainte de 1391 de către Sas Vodă, fiul lui Dragoş-Vodă, a fost primul locaş românesc închinat. Voievodul Balc şi Drag, fiii lui Sas, o aşază, în 1391, sub ascultarea Patriarhiei din Constantinopol. Patriarhul Antonie, la cererea celor doi, face din egumenul stavropighiei Pahomie exarh al său. Jurisdicţia sa se întindea peste ţinuturile Avra, Bereg, Ugocea, Sălaj, Ciceu, Unguraş şi Bistriţa. La Mănăstirea Peri, „în care lucrase o tipografie, tipărind cărţi”, sub influenţa curentului husit, în jurul anului 1500 au fost traduse în limba română, *Psaltirea Şcheiană*, *Apostolul, Evanghelia* şi părţi din *Sfânta Scriptură*. Vezi Ştefan Meteş, *Mănăstirile româneşti din Transilvania şi Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 170–173; Idem, *Istoria Bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria*, Sibiu, Editura Librăriei Arhidiecezane, 1935, *passim*; Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970, p. 149. Alexandru Filipaşcu, în *op. cit*., p. 63, arată că, la 13 august 1381 [sic!], Patriarhul Antonie din Constantinopol a emis un decret de canonizare a Exarhatului de la Peri. Exarhul reprezenta Mitropolitul delegat de Patriarhul din Constantinopol, cu o jurisdicţie quasi episcopală asupra Maramureşului, Sălajului, Mediaşului, Ugocei, Bârjavei, Ciceului, Bolovăneţului şi Almaşului din Bihor. Vezi şi Radu Ilaş, *Mănăstirea Peri în destinul Maramureşului istoric*, în „Mesager bucovinean”, Bucureşti, anul IV, nr. 1–2 (13–14), ianuarie-iunie 2006, p. 14.

[76] Vezi Alexandru Filipaşcu, *Maramureşul*, Sighetul Marmaţiei, Editura „Echim”, 2002, p. 43.

[77] Al. Filipaşcu, *op. cit.*, p. 245. Referitor la Maramureş, a se vedea şi *Fragmente din istoria Maramureşului*, vol I, colectate şi traduse de George Başca, Sighet-Maramureş, Tipografia „Gutenberg”, 1931; Gavrilă Mihalyi, *Reflexii asupra Diplomelor maramureşene din secolul XIV–XV*, Sighet, Tipografia Asociaţiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureş, 1934; I. Dermer, Ioan Marin, *Maramureşul Românesc*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, [1934]; G. Mihalyi, *Maramureşul la modă*, Sighet, Tipografia Asociaţiunii pentru Cultura Poporului Român din

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

După Conferinţa de Pace de la Paris, unii dintre vecinii noştri au început o amplă campanie revizionistă. Prin urmare, la 16 decembrie 1934, Liga Antirevizionistă din România organizează la Timişoara o mare adunare populară, la care participă zeci de mii de locuitori din oraş şi din satele timişene, ocazie cu care sunt combătute intenţiile revizioniste ale vecinilor.

În anul 1938, imediat după dezmembrarea Cehoslovaciei, românii din dreapta Tisei au întreprins o energică acţiune în vederea revenirii la Ţara Mamă, dar, în primăvara lui 1939, trupele maghiare ocupă întreaga regiune subcarpatică, iar după Dictatul de la Viena, la 5 septembrie 1940, au pus stăpânire şi pe Maramureşul din stânga Tisei. Teritoriul a fost eliberat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, odată cu întregul Ardeal.

Un moment critic pentru soarta Maramureşului din stânga Tisei a existat şi în anul 1945, când trei cetăţeni, şi anume Jacob Roitman, cunoscut sub numele de Iosif Chişinevschi sau Kişinevski, László Luka, adică Vasile Luca, şi Hanna Robinsohn (Rabinovici), nimeni alta decât Ana Pauker, ultimii doi fiind agenţi ai NKVD, au făcut parte din „troica comunistă" care s-a deplasat la Sighetu Marmaţiei pentru „a participa la alipirea întregului Maramureş la Ucraina sovietică"[78]. Tentativa lor a eşuat, deoarece, la negocierile de la Paris pentru tratatul de pace de după al Doilea Război Mondial, nu s-a pus în discuţie această problemă. Doar Ungaria a revendicat o suprafaţă de 22 000 km^2, care cuprindea „un colţ din judeţul Maramureş, aproape întreg judeţul Satul Mare, inclusiv bazinul minier de la Baia Mare, cea mai mare parte a judeţului Bihor, cu Oradea, Beiuş, Salonta (linia trecea prin Ciucea şi pe creasta munţilor Bihorului), o bună parte din judeţul Arad, inclusiv capitala lui, şi chiar o parte din judeţul Timiş"[79]. Pretenţiile

Maramureş, 1938; Al. Filipaşcu *Voievodatul Maramureşului, originea, structura şi tendinţele ei*, Sibiu, Tipografia Astra Culturală, 1945; Radu Popa, *Ţara Maramureşului în veacul al XIX-lea*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997; Ion M. Botos, *Românii din Transcarpatia (Maramureşul istoric)*, Târgovişte, Editura Macarie, 2005; Ilie Gherheş, *Maramureşul între Dictatul de la Viena şi Conferinţa de Pace de la Paris (30 august 1940 – 10 februarie 1947)*, Baia Mare, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", 2002; Mihai Dancuş, Gheorghe Todinca, Iosif Bereş, Valentin Rozsnyai, *Maramureşul şi Marea unire*, Sighetu Marmaţiei, Editura 1 Decembrie, 1998; Radu Popa, *Ţara Maramureşului în veacul al XIV-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1970; Alexandru Filipaşcu, *Enciclopedia familiilor maramureşene nobile de origine română*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006; Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000; Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului*, Baia Mare, Editura Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", 2003; Trofin Hăgan, Valeriu Achim, Ioan S. Mureşan, Vasile Căpâlnean, *Maramureşul şi Unirea 1918*, Baia Mare, Muzeul Judeţean Maramureş, 1968; Ion Zubaşu, *Maramureşul de dincolo de Tisa*, în „Flacăra Basarabiei", Bucureşti – Chişinău, anul II, nr. 6–7, iunie–iulie 1991; Constantin Ioan Lazu, *Maramureşul istoric. Despre lupta pentru păstrarea demnităţii şi legii strămoşeşti*, Bacău, Editura Vicovia, 2012.

[78] Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *Românii din Ucraina între trecut şi viitor*, vol. I, Cernăuţi, Editura Treira, 2005, p. 199, nota 65.

[79] Marin Radu Mocanu (coordonator), *România în anticamera Conferinţei de Pace de la Paris. Documente*, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 1996, p. 352.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

au fost reduse, la 31 august 1946, la o fâşie de 4 000 km^2, în care erau cuprinse oraşele Satu Mare, Oradea şi Arad[80].

Odată cu semnarea Tratatului de Pace de la Paris, s-a încheiat un nou capitol din tragica odisee a Maramureşului, însă cea a Transilvaniei avea să înregistreze momente de grea cumpănă cu ocazia negocierilor pentru Tratatul de Pace de la Paris, din februarie 1947, când în România se aplica, cu un deosebit sârg, armistiţiul din 12 septembrie 1944, adesea cu depăşirea prevederilor acestuia şi în ciuda convingerilor regelui Mihai I, în „spiritul de camaraderie" care ar fi înfrăţit trupele române şi armata rusă[81].

Cu ocazia acestor tratative, un rol deosebit de important l-au avut negocierile referitoare la regimul Transilvaniei de Nord în stabilirea frontierei de vest a României. Ungaria, care avusese în stăpânire vremelnică 43 492 km^2 din teritoriul Transilvaniei, în urma Dictatului de la Viena, din 30 august 1940, era încurajată de delegaţia Statelor Unite, care favoriza pretenţiile maghiare la o parte a teritoriului Ardealului, cuprinzând zona Satul Mare–Oradea. Astfel, Ungaria avea temeiuri să spere a obţine satisfacere în rezolvarea problemelor legate de rectificarea frontierei cu România, autonomia Transilvaniei şi garanţii de protecţie a minoritarilor maghiari din România, şi, ca urmare, a solicitat o regiune din teritoriul Ardealului, în suprafaţă de 9 000 de mile pătrate, cuprinzând oraşele Baia Mare, Careii Mari, Oradea şi Arad.

Conform unui articol publicat în „New York Times", din 8 mai 1946, doar ministrul de Externe al SUA, Jammes F. Byrnes, a favorizat o hotărâre de a se ceda respectiva suprafaţă de teren ungurilor, pe când ministrul de Externe al URSS, Viaceslav Molotov, a susţinut să se dea toată Transilvania României, în graniţele existente în anul 1938. Este necesar să subliniem inamiciţia cu care am fost trataţi de către ministrul Byrnes, care „a formulat părerea sa că hotărârea *de facto* a lui Stalin ar trebui să fie revizuită întrucâtva în favoarea Ungariei. Dl. Molotov a propus, ca, dimpotrivă, toată Transilvania să fie lăsată României, adăugând că acest teritoriu cuprindea întreaga provincie"[82].

Articolul 2 din Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, stipulează: „Hotărârile sentinţei de la Viena, din 30 august 1940, sunt declarate nule şi neavenite. Frontiera dintre România şi Ungaria este restabilită prin articolul de faţă, astfel cum exista la 1 ianuarie 1938"[83].

Este de reţinut şi articolul apărut la 21 mai 1946 în publicaţia budapestană „Uj Magayarorszag", în care se precizează că, în atmosfera exaltată din ultimele săptămâni, puţini unguri au ridicat vocea împotriva iluzionismului maghiar. „Un popor care de veacuri umblă după himere nu se schimbă de azi pe mâine", precizează autorul acestuia, Andrei Marton, arătând că declaraţiile factorilor

[80] *Ibidem*, p. 216.
[81] *Ibidem*, p. 7.
[82] *Ibidem*, p. 80.
[83] Viorica Moisuc, *op. cit.*, p. 610.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

răspunzători, ale politicienilor şi ziariştilor, au alimentat aceste himere. Se reţine faptul că „nouă ne place să uităm că în războiul acesta suntem împovăraţi de acuzarea că am persistat în lupta pentru cauza rea, până la sfârşit, în schimb România a trecut de partea aliaţilor la timp potrivit, cu ajutorul conducătorilor ei inteligenţi, cu mult înaintea noastră. Românii, într-adevăr, au luat parte cu depline puteri armate în ultimul act al luptelor contra nazismului. Foarte bine: ungurii din Ardeal nu pot fi preţul inteligenţei României, dar promisiunile făcute în toiul bubuitului tunurilor foarte rar ţin seama de factorul etnic şi cine satisface norma lui «*carpe diem*» de obicei obţine premiu […]. În afară de recompensarea României pentru purtarea ei mai bună, este vorba şi de faptul că arbitrajul de la Viena a fost făcut de cele două puteri fasciste, iar învingătorii trebuie, din punct de vedere principal, să declare nulă orice reglementare teritorială de natură fascistă”[84].

Poziţia exprimată de autorul acestui articol, corectă şi nepărtinitoare, este de reţinut pentru orice alte discuţii referitoare la acest subiect.

Şi ziarul „Magyar Nemzet”, din 26 mai 1946, publică pe aceeaşi problematică articolul *Dramaticele cinci minute care au decis soarta Transilvaniei*, în care se arată că zona revendicată de către Ungaria cuprindea aproximativ jumătate din teritoriul atribuit Ungariei prin arbitrajul de la Viena, înglobând Satul Mare, Careii Mari, Oradea şi Salonta, unde trăiau circa 86 000 de români, care ar fi trecut în Ungaria, iar în România ar fi rămas 105 000 de maghiari (cifrele fiind calculate după recensământul din 1930).

Publicaţia engleză „Manchester Guardian”, în numărul său din 21 mai 1946, arăta că guvernul maghiar, sub pretextul că *statu quo*-ul din 1938 ar pune două milioane de unguri sub stăpânire străină, a cerut o fâşie de 9 000 mile pătrate, cu oraşele Oradea Mare (Nagyvarad), Satu Mare şi Arad, unde populaţia „este sută la sută” maghiară: „În cazul în care nu obţin o concesiune în acest sens, ei sugerează ca, sub orice nou angajament de frontieră, să intre sub guvernarea ungară tot atât de mulţi români câţi unguri sunt sub guvernarea românească. Această idee, mai degrabă fantezistă, îşi are rădăcinile în îngrijorarea Ungariei relativ la tratamentul minorităţilor. O minoritate românească substanţială în Ungaria ar fi privită ca o asigurare împotriva răului tratament al ungurilor în România”[85].

Mai reţinem că în polemica din presa engleză asupra hotărârii de la Paris a intervenit Ion Raţiu, care a publicat în ziarul „Manchester Guardian”, din 28 mai 1946, un articol în care arată că Transilvania are un caracter românesc, din punct de vedere etnic, aducând ca argumente date statistice oficiale.

Este indubitabil faptul că poziţia americană, la aceste tratative, nu ne-a fost favorabilă.

Nici Marea Britanie nu a avut o atitudine prietenoasă faţă de România, deşi acesta era angajată în război, începând cu 23 august 1944, împotriva Germaniei.

[84] Marin-Radu Mocanu (coordonator), *op. cit.*, p. 81–82.
[85] *Ibidem*, p. 81.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

Lucrul aceasta s-a văzut cu ocazia înţelegerii dintre Winston Churchill, premierul britanic, şi Stalin, încheiată în secret, la 9 octombrie 1944, cu ocazia Conferinţei de la Moscova, când, la solicitarea lui Churchill, Europa de Sud-Est a fost împărţită în sfere de influenţă între URSS şi Marea Britanie. Premierul britanic a scris pe o bucată de hârtie procentele în care vedea interesele fiecărei părţi în ţările din regiune: România – 90% pentru URSS şi 10% pentru Marea Britanie; Grecia – 10% şi, respectiv, 90%; Ungaria şi Iugoslavia, câte 50%, iar Bulgaria – 75% şi, respectiv, 25%, după care i-a întins-o lui Stalin. Acesta a pus doar o bifă care a pecetluit soarta a milioane de oameni. Românii, care nu aveau cunoştinţă de această înţelegere, s-au organizat ca partizani, luptând împotriva comuniştilor şi aşteptând zadarnic să le vină în ajutor americanii.

Consemnate sunt de istorie cuvintele lui Winston Churchill, care avea totuşi o jenă provocată de gestul său şi se întreba retoric: „Oare nu este cinic să dispunem în această manieră de soarta a milioane de oameni? Hai să ardem hârtia[!]” Stalin i-a răspuns recomandându-i să o păstreze. Şi a păstrat-o, ajungând probă irefutabilă asupra modului cum sunt tratate ţările mici de către marile puteri.

Prin Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, au fost validate prevederile Protocolului adiţional secret la Pactul de neagresiune între Germania şi Uniunea Sovietică, cunoscut în literatura de specialitate ca Pactul Ribbentrop-Molotov, semnat la 23 august 1939, în baza căruia ne-au fost răpite Basarabia şi nordul Bucovinei, şi Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940, prin care, la presiunea Germaniei, a fost cedat Cadrilaterul.

Un alt moment care a stârnit mare îngrijorare la nivelul conducerii României, dar şi în rândul populaţiei, a fost publicarea la Moscova, în februarie 1964, a unui proiect de organizare economică a ţărilor comuniste din estul Europei, intitulat *Probleme ale dezvoltării economice a raioanelor dunărene din România, Bulgaria şi URSS*, semnat de economistul Emil Borisovici Valev[86], plăsmuire cunoscută sub numele de *Planul Valev*.

În această plănuită construcţie, ar fi trebuit să intre 12 000 km^2 din sudul Basarabiei şi al Ucrainei (URSS), 100 000 km^2 din sud-estul României şi 38 000 km^2 din nordul Bulgariei, înglobând 12 milioane de locuitori[87], şi se preconiza înfiinţarea unui Complex Economic Interstatal al Dunării de Jos, ceea ce astăzi numim, oarecum, integrare/cooperare economică transfrontalieră, în care activităţile economice principale să fie cele din domeniul agricol, România devenind, astfel, o ţară cu o economie preponderent agrară.

Dacă Bulgaria a acceptat proiectul fără nici o obiecţiune (autorul lui fiind, la origine, bulgar), România lui Gheorghe Gheorghiu-Dej a considerat „odiosul” plan o tentativă de dezmembrare teritorială a ţării şi l-a contestat vehement, răspunsul

[86] Articol publicat în „Viaţa economică”, Bucureşti, anul II, nr. 24 (43), 12 iunie 1964, p. 5–7.

[87] Costin Murgescu, *Concepţii potrivnice principiilor de bază ale relaţiilor dintre ţările socialiste. Despre „complexul economic interstatal”, în general şi despre concretizarea lui dunăreană, în special*, în *loc cit.*, p. 10.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)

fiind dat de Costin Murgescu în articolul *Concepţii potrivnice principiilor de bază ale relaţiilor dintre ţările socialiste. Despre „complexul economic interstatal" în general şi despre concretizarea lui dunăreană, în special*[88], iar Plenara CC al PMR, din 15–22 aprilie 1964, a adoptat cunoscuta *Declaraţie cu privire la poziţia Partidului Muncitoresc Român în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale*, cunoscută şi sub numele de *Declaraţia din aprilie*, în care, exprimându-şi poziţia faţă de disputa sovieto-chineză, a formulat principiile care trebuiau să constituie fundamentul raporturilor dintre partidele comuniste: egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne, dreptul fiecărui partid de a-şi rezolva problemele politice şi organizatorice, precizând: „Nu există şi nu poate exista un partid «părinte» şi un «partid-fiu», partide «superioare» şi partide «subordonate», dar există marea familie a partidelor comuniste şi muncitoreşti egale în drepturi; nici un partid nu are şi nu poate avea un loc privilegiat, nu poate impune altor partide linia şi părerile sale. Fiecare partid îşi aduce contribuţia la dezvoltarea tezaurului comun al învăţăturii marxist-leniniste"[89].

Documentul a constituit o declaraţie de independenţă faţă de Moscova, disidenţa României remarcându-se, în mod evident, cu ocazia invaziei Cehoslovaciei de către trupe ale Pactului de la Varşovia, în 21 august 1968.

Planul Valev nu a avut şansa de a fi pus în operă, deoarece, conform regulilor CAER-ului, pentru aprobarea lui era necesară unanimitatea de voturi, iar reacţia promptă a României a făcut să nu mai fie pus în discuţie, ştiut fiind faptul că, începând cu anul 1962, România a avut o poziţie critică în CAER la adresa propunerilor sovietice de integrare a economiilor ţărilor care făceau parte din acest organism.

De altfel, planul a primit, în timp, un răspuns categoric prin amplul proces de industrializare a României, ceea ce nu mai permitea catalogarea ţării ca fiind preponderent agrară.

Pierderile teritoriale ale României s-au datorat unor factori complecşi, generaţi de conjuncturile internaţionale, dar şi unor politici interne, ori nesusţinerii corecte a unor realităţi istorice, cărora le-am putea adăuga şi înalta trădare a intereselor naţionale.

[88] În *loc cit.*, p. 6–12.

[89] *Declaraţie cu privire la poziţia Partidului Muncitoresc Român în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.R.M din aprilie 1964*, Bucureşti, Editura Politică, 1964, p. 55.

BDD-A32782 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:54 UTC)